

Toplumsal Etmenler ve Sağlık Etkileşimi

Prof. Dr. Ahmet SALTİK
www.ahmetsaltik.net

Ankara Üniversitesi Tıp Fakóltesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı

HOSGELDINIZ

Değerli Öğrencilerimiz;

Tıp eğitime
hoş geldiniz..

– Fakültenizde önceki yıl (2001) konulan **Tıbbi Pratiğe Giriş** dersleriniz kapsamında sizlerle 5 saatlik birlikteliğimiz olacak.

Bu süre içinde, Dersin bütünselliğini gözetererek aşağıdaki 4 konuyu birlikte işleyeceğiz :

- 1. Toplumsal Etmenlerin Sağlığa Etkileri (1 saat)**
- 2. Sağlık ve Kültür Etkileşimi (1 saat)**
- 3. Koruyucu Sağlık Bakımı (2 saat)**
- 4. Çevre Sağlığı (1 saat)**

Dersin Amaçları ve Öğrenim Hedefleri-1

1. Toplum içinde yaşayan, bir başka deyimle “toplumsallaşmış” bir varlık olarak insanın sağlığının, içinde yaşadığı toplumca nasıl ve ne yollarla etkilendiğini işlemek.
2. Toplumsal (sosyal) çevrenin insan ve toplum sağlığına etkilerine ilişkin örnekler üzerinde tartışmak.
3. İnsanın, kurduğu toplumsal yapı, “sosyal sistem” bütünlüğü içinde sağlığının yerini irdelemek.

Dersin Amaçları ve Öğrenim Hedefleri-2

- 4. Sağlığın evrensel tanımında yer alan “.. bedensel, ruhsal ve toplumsal bakımlardan tam bir iyilik durumu..” olgusunun anlamını işlemek.**
- 5. Sağlığın; toplumsal, ekonomik ve ekinisel (kültürel) belirteçlerini (determinantlarını) vurgulamak.**

Dersin Amaçları ve Öğrenim Hedefleri-3

6. Öğren(i)cide, insan ve toplum sağlığının, içinde yaşanılan toplumsal yapıdan ayrı düşünülemeyeceği bilincini yerleştirmek.
7. Dersin sonunda öğrenci; tıp ve sağlık bilimlerinin (*biyomedikal bilimler*) özünde sosyal içerikli uğraş alanları, disiplinler olduğunu kavramış ve meslek değerlerini bu doğrultuda oluşturmaya yönelmiş olacaklardır.

Tıp bilimlerinin gerçek niteliği..

***Tıp; aslında toplumsal
(sosyal) bir bilimdir..***

Dr. Solomon Newman, 1847

2000'li Yıllarda Hekimlik

- ◆ 2000'ler Türkiye'si ve dünyasında hekimlik yapacaksınız. Yaşam, bir bütün olarak bir yandan kolaylaşırken, bir yandan da, yoğun biçimde yarışmacı (***rekabetçi***) oluyor ve bu yüzden zorlaşıyor. Dolayısıyla sizlerin, çağın gereklerine yanıt verecek biçimde **üstün donanımlı** olmanız kaçınılmaz. Önümüzdeki yılların insanların, yaşamda tutunabilmek ve toplumlarına, giderek tüm insanlığa yararlı olabilmek için 4 boyut ya da alanda oldukça yetkinleşmeleri gerekmektedir :

Temel Donanımlar..

1. Geçerli bir Meslek edinmek
2. İngilizce öğrenmek
3. İnsanlarla «İletişim» becerilerini geliştirmek (*sitemizdeki sunuma bkz.*)
4. Bilgisayar ortamlarını, Bilişim devriminin olanaklarını kullanabilmek.

HEKİM FAZLALIĞI HATTA İŞSİZLİĞİ..

Tıp eğitiminiz boyunca,
değınilen 4 kulvarda kendinizi,
sürekli olarak ***kendinizle yarışarak***
olanaklı en üst düzeyde donatmalısınız.
İlk maddenin meslek seçimiyle ilgili olduğunu
ayrimsayınız. Ülkemizde halen,
-birçok ülkede olduğu gibi-
hekim fazlası, hatta işsizliğı vardır!
Bu yüzden, ***çok nitelikli*** olmanız
gerekmektedir.

BOARD SINAVLARI..

Ülkemizin AB'ne girme çabaları bağlamında, gelecekte **ortak sınavlar** söz konusu olabilecektir. Hekimler uzmanlaşmak hatta işe girmek için zorlu sınavları aşmak durumunda olacaktır. Tüm bu aşamalardan sonra da, halkımıza ya da hizmet verdiğiniz yöre insanlarına yararlı olabilmeniz için, **“toplumsal yapı ile sağlık etkileşimi”** ni iyi tanımanız gerekmektedir.

İnsan ve Çevresi-1

İnsan 2 çevreye doğmaktadır :

Doğal çevreye,

Toplumsal çevreye..

Norveç ülkesinde doğan bir bebek Norveç'li,
Türkiye'de doğan bir Türk... olmaktadır.

İçine doğulan toplumsal çevre;
bireyi o toplumun bir üyesi olarak
biçimlemekte ve *toplumsallaştırmaktadır*
(**Sosyalleşme!**).

İnsan ve Çevresi-2

Bir Hint'li bebek, **Hint** toplumunun **Purdah** geleneği gereği, inekleri kutsal saymakta ve onların tüm ürünlerini yemeyi reddetmektedir.

*Bir **Katolik**, kan ve doku aktarımını (transplantasyonunu) dışlamakta, bu yüzden ölümü bile göze almaktadır.*

Bu örnekleri çoğaltmak olanaklıdır. Verilen örneklerde; toplumsal etmenlerin insan yaşamı ve sağlığıyla dolaylı değil, doğrudan ilişkili olduğu çok açıktır.

Tıbbi Sosyoloji..

Günümüzde, *toplumsal yapı ile sağlık kurumu / sistemi* arasındaki karşılıklı etkileşim (2 yanlı karşılıklı etkileme ve etkilenme)

Tıp Sosyolojisi (Medical Sociology) bilim dalınca incelenmektedir.

Bu bilim dalları, yurt dışında gelişmiş Tıp Fakültelerinde uzun yıllardan bu yana kuruludur. Ülkemizde de Hacettepe Üniv. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı kapsamında bilim dalı olarak yapılandırılmıştır. Gelişmiş tüm tıp fakültelerinde, tıp eğitiminin ilk yılında Tıp Sosyolojisi dersine yer verilmektedir.

Bizde de başlanması gerekir..

**Halk Sağlığı Anabilim Dalı'mızda bu dersi,
lisansüstü eğitimde vermekteyiz.**

TOPLUMSAL ÇEVRENİN KATKISI-1

Eldeki bilimsel araştırma verileri;
insanın evrilerek “toplumsal insan”
olması sürecinde toplumsal çevrenin
katkısının % 60'lara vardığını
ortaya koymaktadır.

*Demek oluyor ki, genetik kalıt yapı
ya da biyolojik yapı,
sosyal insanın oluşumunda
ancak % 40 dolayında pay sahibidir!*

TOPLUMSAL ÇEVRENİN KATKISI-2

Hemen belirtmek gerekir ki;

1970'lerde bu oranlar tersine idi...

Toplumsal yaşam çeşitlendiği,

varsıllaştığı ve değişik kültürler arasındaki

ilişkiler ve etkileşim (*social network*)

hızlandıkça, «insanın insanlaşması» sürecine

giderek daha çok katkı vermesi doğaldır.

Anımsayalım...

**Yine gelişmiş ülkelerde birçok hekim,
bu yeni dallarda uzmanlaşarak
insan ve toplum sağlığına
katkı vermeye çabalamaktadır.**

**Çünkü, günümüzden yaklaşık 150 yıl önce
Dr. Newman'ın tıp bilimi için yaptığı tanımlama
daha da ileriye taşınmıştır. Alman Patolog
Dr. Rudolph Virchow şu inançtadır :**

Dr. R. Virchow'un önerileri...

- **Sağlığın korunması toplumun ödevidir.**
- **Hükümetler halkın sağlığıyla ilgilenmek zorundadır.**
- **Sağlık sorunları yalnız hekimlik önlemleriyle çözülemez.**
SOSYAL (toplumsal) önlemler almak kaçınılmazdır.
- **Sağlık ve sosyo-ekonomik koşullar arasında önemli neden-sonuç ilişkileri vardır ve bunlar araştırılmalıdır.**
- ***Tıp; iliğine, kemiğine dek toplumsal (sosyal) bir bilimdir.***

12.06.2012

www.ahmetsaltik.net

21

■ *İnsanın tanımı* :

- İnsan, “**biyo-psiko-sosyal bir canlı**” olarak tanımlanmaktadır.
Bir başka anlatımla; insanların özellikleri ya da temel nitelikleri 3 temel kümede toplanabilir :
 1. **Biyolojik** özellik ya da nitelikler
 2. **Psikolojik** / ruhsal özellik ya da nitelikler
 3. **Toplumsal** / sosyal özellik ya da nitelikler

Dünya Sağlık Örgütü'nün Sağlık-Toplum İlişkisine Yaklaşımı

- **Bilimsel olarak geçerli yukarıdaki değerlendirme gereğidir ki;**
Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak 1947'de kurulan **Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)**, yaklaşık olarak yarım yy önce, günümüzde de doğru olan sağlık tanımını şöyle yapmıştır :

SAĞLIK; yalnızca bedensel hastalık ya da sakatlıkların bulunmaması demek olmayıp; aynı zamanda ruhsal ve **toplumsal (sosyal)** yönlerden de ***tam bir iyilik*** durumudur.

SAĞLIĞA BÜTÜNCÜL BAKIŞ-1

**Bir sağlık çalışanı olarak bu tanımı
tam anlamıyla kavramalı
ve hekimlik yaşamınızı
bu temelde yükseltmelisiniz.**

Bu yaklaşım

sağlığa “bütüncül” (*holistik*)

bir bakış açısını vurgulamaktadır.

SAĞLIĞA BÜTÜNCÜL BAKIŞ-2

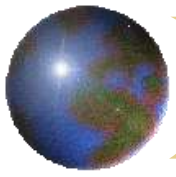
Ülkemiz ve dünya insanların
sağlıklarını korumak ve geliştirmek
(*health prevention and promotion*) için,
kişi ve toplum sağlığını,
vazgeçilmez 3 temel ögesi ile
bir bütün olarak algılamalı
ve meslek yaşamınızda
en yüksek özenle uygulamalısınız.

DSÖ, kuruluş Anayasasında şu kuralların altını çizmektedir :

- Erişilebilecek en yüksek düzeyde **sağlıklı olmak**; ırk, din, dil, politik inanç, ekonomik ve sosyal koşullar gözetmeksizin her insanın **TEMEL HAK**larından biridir.
- Hükümetler, kendi halklarının sağlığından sorumludurlar.
Bunu, ancak sağlık ve toplumsal önlemler almak koşuluyla gerçekleştirebilirler.

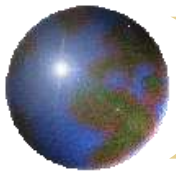
DSÖ, kuruluş Anayasasında şu kuralların altını çizmektedir :

- **Halk sağlığının geliştirilmesinde kamunun (halkın) bu konuda aydınlatılması ve aktif işbirliği büyük önem taşır.**
- **Tüm ulusların sağlığı, barış ve güvenliğe ulaşmak için temel öge olup; bireyler ve devletler arasında tam bir işbirliğine bağlıdır.**

DSÖ 2001 Dünya Sağlık Raporu-1

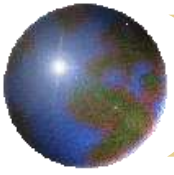
- ❖ Dünya nüfusunun $\frac{1}{4}$ 'ü ruhsal olarak rahatsız!
- ❖ 450 milyon insan ruhsal açıdan sıkıntı içinde yaşıyor.
- ❖ Depresif bozukluklar dünyada 4. önemli hastalık nedeni.
- ❖ Dünya genelinde her yıl 1 milyon insan **intihar** ediyor!
(İntihar-özekiyim salgını!)

DSÖ 2001 Dünya Sağlık Raporu-2

- ❖ Sürekli stres altında yaşama, tehlikeli koşullar, istismar, sağlıksız ortamlar,
- ❖ GELECEK ÜMİDİNİN YİTİRİLMESİ gibi nedenler,
- ❖ Yoksulların daha çok ruhsal sorunlarla karşılaşmasına neden olmakta..
- ❖ **TÜTÜN** kullanımını bu yüzyılda 1 milyar kişiyi öldürecek !

DSÖ 2001 Dünya Sağlık Raporu-3

- ☛ Tüm ölümlerin % 20'sinden sorumlu olan
- 5 büyük küresel pandemi (kıtalararası salgın);**
- 1. Tüberküloz,**
 - 2. HIV / AIDS,**
 - 3. Sıtma,**
 - 4. Tütünle ilgili hastalıklar,**
 - 5. Şiddet / travma...**

Dr. A. Grotjhan 1915'te, *sağlıkta öncelikler sorunu* hakkında neler yazıyor : (1)

Bir toplum için **EN ÖNEMLİ HASTALIK**
(*sağlık olayı, sağlık sorunu*);

- **En çok görülen**
- **En çok öldüren**
- **En çok sakat bırakan hastalıktır.**

Dr. A. Grotjahn 1915'te, *sağlıkta öncelikler sorunu* hakkında neler yazıyor : (2)

- Bir kimsenin hastalığı yalnızca kendisini ilgilendirmez. Başta ailesi olmak üzere, yakınlarını ve giderek tüm toplumu ilgilendirir; ilgilendirmelidir de...
- Sağlık sorunlarının *doğrudan maliyet*lerinin yanı sıra bir de *dolaylı maliyeti* vardır. Toplum öder..

Dr. A. Grotjahn 1915'te, *sağlıkta öncelikler sorunu* hakkında neler yazıyor : (3)

- Hastalıkların (*sağlık sorunları ya da olaylarının*) tek nedeni biyolojik / fiziksel / kimyasal ögeler değildir. Altta yatan **sosyal, ekonomik, kültürel** etmenler vardır ve bunlar araştırılmalıdır.
- **Bu etmenler, çoğu zaman, biyolojik / fiziksel / kimyasal etmenlerin hastalık yapmalarını koşullarlar. Yani bilinen bu etmenlerin hastalık yapıcı etkilerinin ortaya çıkması için asıl ortam ve zemini oluştururlar.**

Hastalıkların tek nedeni buzdağının görünür bölümüne denk düşen F-K-B etmenler mi ??

Sağlık bir kültür ürünüdür...

Sözgelimi **tetanus basili** dünyanın her yerinde evrensel olarak var olan bir bakteridir.

Ne var ki, dünya toplumlarında *değişen düzeylerde* hastalık etkenidir ve bu durum ırkların bu hastalık etkenine karşı biyolojik dirençlerinin farklılığına bağlı değildir.

Bebeklerinin altına toprak (*iyi kavrulmamış*) bağlayan toplumlarda **yenidoğan tetanusu** çok sık iken; bunu yapmayan toplumlarda çok daha azdır.

Bilinen hastalık etmeninin uyarılması..

Görüldüğü gibi burada biyolojik bir etmeni aslında hastalık etkeni yapan, ***sosyal bir olay*** olarak toplumların gelenek-görenek ya da töreleri, kültürleridir.

Bu olgu, **A. Grotjahn**'ın ilkelerinden üçüncüsünde ileri sürdüğü saptamalara çok uygundur ve bu tür örnekler rahatlıkla çoğaltılabilir.

Grotjahn'ın yapıtının adı da dikkat çekicidir;

SOSYAL PATOLOJİ..

Toplumsal patolojiler ile tıbbi-tekniik patolojiler, ustaca birbirine bağlanmıştır.

Sağlık ve Kültür Etkileşimi

***başlıklı izleyen dersimizde,
bu konuyu örneklerle daha da
varsıllaştırarak (zenginleştirerek)
işleyeceğiz.***

***İnsan sağlığı, bir dizi iç ve dış
öge ya da etmenin sonucudur...***

YOKSULLUK-HASTALIK KISIR DÖNGÜSÜ

Toplumsal kaynakları yetersiz ya da yeter sayılabilecek kaynak varlığına karşın bölüşümleri hakça, adil olmayan ülkelerde (örn. Türkiye'miz) sağlık düzeyi de gerilemektedir. Bu süreçten, yoksul kesimler daha fazla olumsuz etkilenmektedir.

İngiliz Sağlık Bakanlarından

Dr. Edwin Chadwick'in vurguladığı üzere;

- **“.. Yoksulluk hastalık üretmekte; bu hastalık kişiyi daha da yoksul kılmakta ve bu durum **cehennemi bir kısır döngü biçiminde sürüp gitmektedir.**”**

12.06.2012

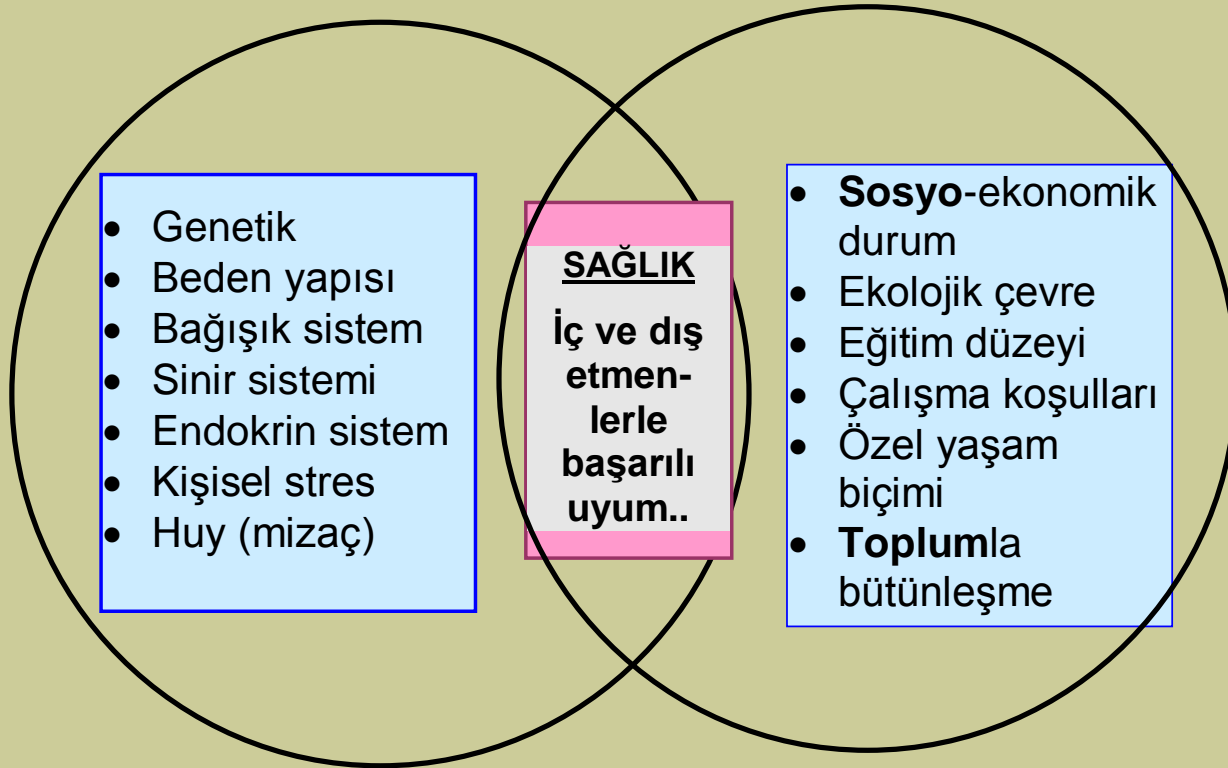
www.ahmetsaltik.net

41

ÇİZELGE I : Sağlık ve Toplum Arasındaki Etkileşim.

İç sistem

Dış sistem

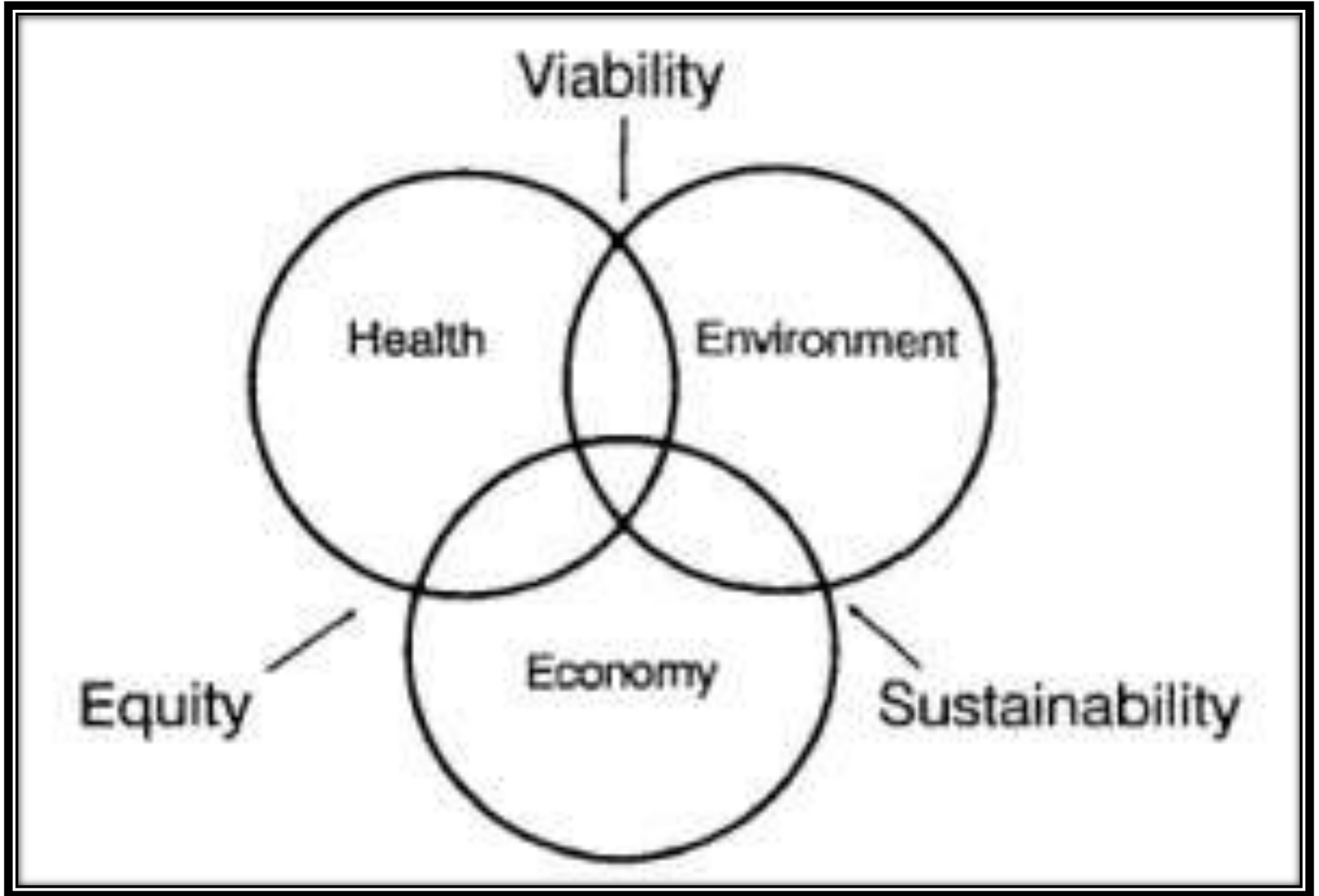

**Biyolojik ve psikolojik
Yapı özellikleri**

**Toplumsal, ekonomik
ve ekinsel özellikler**

Bu çizelgeyi, değişik konular ve ortamlar için örnekler vererek iyice kavramaya çalışınız. Örn. etkileşim arakesitinde verilen sağlık tanımına dikkat ediniz.. Bireyi kuşatan **toplumsal**, ekonomik, ekinsel öğelerin payının ne denli ağırlıklı olduğunu arkadaşlarınızla tartışınız..

SAĞLIK, ÇOK ETMENLİ BİR SİSTEM..

Sağlık ve Toplumsal etmenler ..

- ◆ **Hatta, sağlık ve toplumsal etmenler arasındaki ilişki ve etkileşim öylesine ileri bir derecededir ki;
“Sağlığın toplumsal / ekonomik / ekinsel belirteçleri (=determinantları)” kavramı, ilgili bilimsel yazında (literatürde) son derece yaygın olarak kullanılmaktadır.**

Yaşam Biçimi Değişimi Zorunlu!

- ◆ "Türkiye'de bütün kanserleri yok etsek bile bir ömrü ancak %2.8 uzatabiliriz. Uzun yaşam, yalnızca hastalıkları yok etmekle olanaklı olan bir şey değil. **Yaşam biçimimizi değiştirmeliyiz.** Bunu yapmamız mümkün." (Prof. Dr. Mehmet ÖZ; ABD)
- ◆ Bedendeki **yağın insanı yaşlandırıcı** etkisi bulunduğuna işaret eden Doç. Dr. Özgen Doğan, "**Amerika'da nüfusun %30'u obes!** **Yaşlanmak istemiyorsak yağdan korunacağız.** Çocuklarımız da obezite riski altında. Çocukluğunda obezite olan çocukların %70'i, erişkinliğinde de aynı riski taşıyor.
- ◆ 70 yaşındaki bir insan sigara içmiyor, hareket yapıyor ve doğru besleniyorsa 90 yaşına dek yaşama şansı %45'tir."

www.medimagazin.com.tr/haber.php?id=53117, 23.06.08

SAĞLIĞIN BELİRTEÇLERİ...

**Bilindiği gibi belirteç (*determinant*) kavramı;
koşulların varlığında ilgili sonucun da
kaçınılmaz biçimde oluşması,
gözlenmesi anlamındadır.**

**Dünyanın pek çok ülkesinde yapılan araştırmalarla;
toplumsal katmanlar arasında
hastalıklara yakalanma, ortalama yaşam süresi,
kazalanma ve yaralanma sıklık ve ağırlığı ile
yaşam niteliği arasında ciddi ilişkiler saptanmıştır.**

Bir örnek olay:

1992'de bir İtalyan gemisi, Pasifik'te atıklarını boşaltır. Rastlantıyla, yaklaşık olarak 37°C ısıllı sıcak su akıntısına katılan bu atıklarda, gemideki koleralı bir hastanın dışkısıyla atılan kolera etmeni vibriyolar hızla çoğalırlar..

Dalgalarla bir Güney Amerika ülkesi olan Peru kıyılarına vuran bu sularda oldukça çok üreme olmuştur. Balıklar etkilenirler. Peru'lu balıkçıların yakaladıkları balıklarla kolera Peru'da yayılır ve salgın (epidemi) yapar. Bu salgın yaklaşık 5 yıl, DSÖ'nün de çabalarına karşın, büyük güçlüklerle ancak denetim altına alınabili...

Bu örnek olay bize; insanların, toplu yaşamdan kaynaklanan ve kendi bireysel çabalarıyla kaçınamayacakları pek çok sağlık sorunu yaşayabileceklerini çok çarpıcı olarak öğretmektedir.

Ülkemizde, Refah-Yol iktidarında Gebze - Dilovası'nda yaşanan acı örnek verilebilir (1996) :

Gebze-Dilovası'nda yaşanan acı örnek :

REFAH-YOL döneminde, Gebze / Dilovası Belediyesinin, "*abdest bozuyor..*" gerekçesi (??!) ile beldenin sularını klorlamaması sonucunda kolera salgını çıkmıştı (1996)! Oysa belde, 30 metreye yaklaşan yükseklikteki ayakların taşıdığı bir viyadük altında idi.. Otoyolda çok sayıda lüks araç, büyük hızlarla seyrediyorlar ama *«aşağıda» bebekler koleradan ölüyordu!..* Halbuki, *yaşamda en gerçek yol gösterici «us ve bilim» olmalıydı, Atatürk'ün de vurguladığı üzere..*

Bu tür örnekleri çoğaltabiliriz..

Son yıllarda ülkemize yaşatılan ekonomik krizler yüzünden yaşanan ve basına yansiyabilen çok sayıdaki ürkünç olay (özekiyim, öldürme, kapkaç, protestolar, saldırganlık..), sağlık olayları ile toplumsal ögelerin etkileşimi bakımından son derece acı ve öğretici derslerle doludur.

Gerçekten, Dr. Wirchow'un da vurguladığı üzere;

Tıp, aslında sosyal bir bilimdir..

Dr. R. Virchow'un vurgusu..

Sağlık sorunları ile

toplumsal (sosyal),
ekonomik (iktisadi),
ekinsel (kültürel)

etmenler arasında oldukça karmaşık etkileşimler bulunmaktadır ve

bu süreçler ciddi olarak araştırılma gereksinimlidir.

Bir başka anlatımla, değinilen oluşumlar

tıp sosyolojisi, tıp antropolojisi, toplumsal psikoloji ve Halk Sağlığı bilimi açısından incelenmelidir. Bu gereksinimin yeni bilim dalları doğurduğuna yukarıda değinilmiştir.

SAĞLIK, ÇOK ETMENLİ BİR SİSTEMDİR !

- ◆ Hatta rahatlıkla söylenebilir ki;
sağlık ölçüsünde çok etmenli, çok sayıda
etmenden etkilenen ve o ölçüde de
çok olguyu etkileyen bir başka «sistem» yoktur.
- ◆ Söz konusu etmenlerin oldukça önemli
bir bölümü, *sosyal / toplumsal etmeler*
kümesi olarak tanımlanmaktadır.

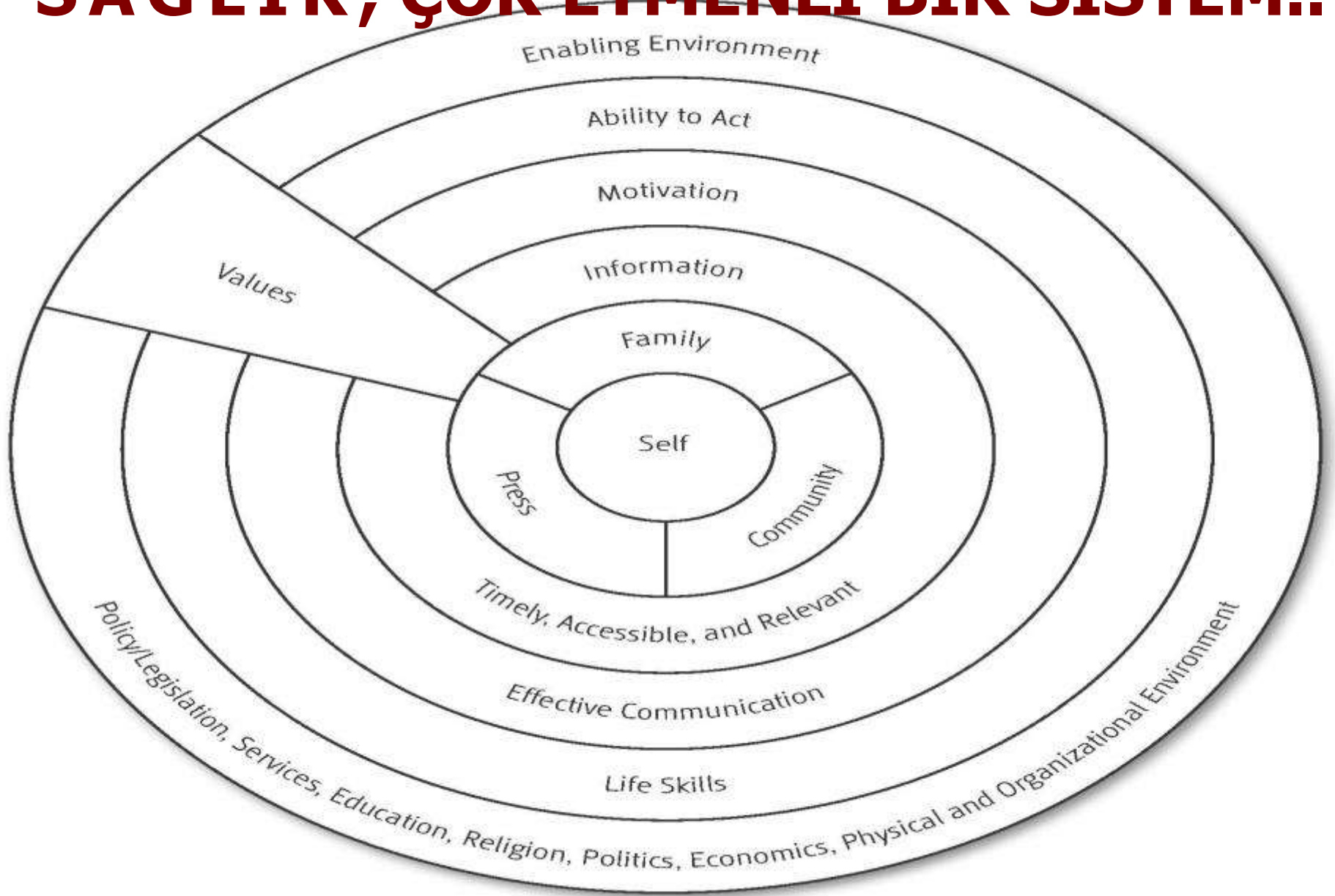
SAĞLIK, ÇOK ETMENLİ BİR SİSTEM..

***İçmek
ya da
içmemek?!***

SAĞLIK, ÇOK ETMENLİ BİR SİSTEM..

Sosyal Tıp Anlayışı

Dünyaca ünlü Türk hekimi Prof. Dr. Nusret H. Fişek şöyle demektedir :

“ Sağlık, kişinin satın alacağı bir hizmet değil, devletin halka sağlamakla yükümlü olduğu bir haktır. ”

**DSÖ'nün önceki başkanlarından
Dr. Halfdan Mahler'in
bir değerlendirmesine de yer verelim :**

**“ Hükümetlerce halka verilecek
sağlık hizmetleri
onlara bir lütuf değil;
ekonomik ve sosyal kalkınmada
en temel itici güçtür. ”**

SAĞLIK HİZMETİ DEVLETE ÖDEV!

Açıkça anlaşılmaktadır ki; kişilerin ve onların oluşturdukları toplumların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları *devletin vazgeçilmez görevidir* ve bu hizmetler başarılı biçimde sunulduğunda, son derece verimli olarak, ekonomik ve toplumsal kalkınma sürecinde toplumun önünü açmakta, itici güç olmaktadır..

Zaten, Cumhuriyetimizin kurucusu

büyük önder

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK de

benzer değerlendirmeleri yapmış ve

***“Ayrıcalıksız, sınıfsız,
kaynaşmış bir kitle olacağız.”***

hedefini ulusumuza göstermiştir

(10. Yıl Söylevinde).

Yoksullukla çevrili yaşamlar

Uganda, Kenya ve Tanzanya, yoksullukla boğuşuyor. Afrika'nın bu 3 yoksul ülkesinin bütçeleri bugün açıklanacak. Bu ülkelerde nüfusun yüzde 50'den fazlası günlük 1 dolar dolayında bir gelire geçiniyor ve yıllardır sürdürülen yoksulluğu giderme çalışmaları yeterli olamıyor. Ürettiği patatesleri satmak üzere pazara götürün bu çiftçi, her gün yüzlerce kilo ağırlıkla kilometreler kat etmek zorunda.

15.06.01

Cumhuriyet

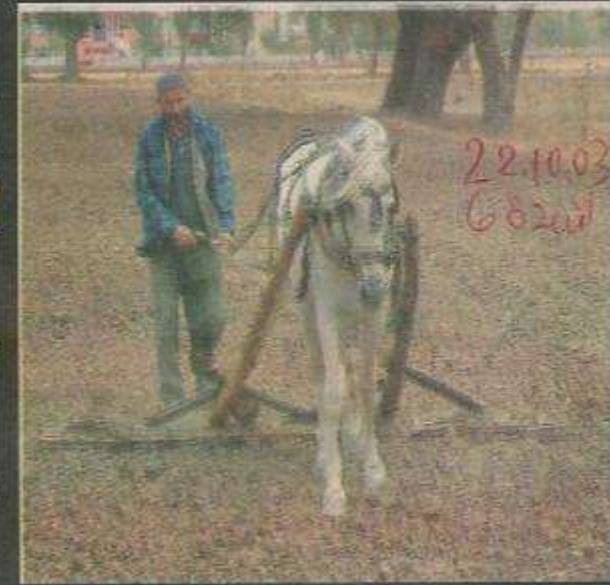

29.06.05/682w

Yardım alamadı, yola yattı

Çiftçi acınacak durumda

► Sivas'ta geçimini çiftçilik yaparak sağlayan 65 yaşındaki Necati Haksever, şehir merkezine 5 kilometre mesafede atla çift sürerek tarım yapmaya çalışıyor. 10 dönümlük tarla için günlerce uğraşan Haksever, "Kendimi bildim bileli tarlamızı bu şekilde ekip biçiyoruz. Bir traktör alacak gücümüz olmadı. Zaten olanlar da satmak zorunda kalıyorlar. Çiftçiler gerçekten acınacak durumdalar" diye konuştu.

22.10.03
682w

Yine **Gazi**; aşağıdaki değerlendirmesiyle, halkın sağlığını çok net ve kararlı bir biçimde toplumsal bir devlet sorumluluğu olarak tanımlamaktadır :

“Devlet olma savındaki siyasal kuruluşların en birinci ödevi, halkın sağlığı ve sağlamlığıdır.”

**YETERLİ ve
DENGELİ
BESLENME**

**KONUT
GÜVENLİĞİ**

**HALK
SAĞLIĞININ
TEMEL
BELİRTEÇLERİ**

GÜVENLİ SU

UMUT

Eğitim y6nlendiriciniz;

- Dersin sonunda katılım, katkı ve sabrınız için içtenlikle teŐekk6r eder..
- Sizleri sevgi ve saygı ile selamlar..

Dr. Ahmet SALTİK
www.ahmetsaltik.net

toplumsal etmenler ve sağlık etkileşimi, ahmet saltik, ahmet saltik, www.ahmetsaltik.net, yoksulluk ve sağlık, social factors and health, social determinants of health, poverty and health, toplumsallaşmış insan, socialised human sosyal sistem, social system, tıp aslında toplumsal sosyal bir bilimdir, belirteç, solomon newman, hekim fazlası işsizliği, toplumsal yapı sağlık etkileşimi, social structure and health, insan ve çevresi, doğal çevre, purdah geleneği, tıp sosyolojisi, medical sociology, tıbbi sosyoloji, tıbbi antropoloji, medical anthropology, insanın insanlaşması, rudolph wirchow, biyo-psiko-sosyal canlı, dünya sağlık örgütü dsö, who world health organisation, sağlığa bütüncül holistik bakış, health prevention & promotion, sağlığı korumak ve geliştirmek, iheb md. 25, sağlık temel insalık hakkı, sağlık hizmeti devlete ödev, intihar salgını, suicide epidemics, world health report 2001, gelecek ümidinin yitirilmesi, 5 büyük küresel pandemi, kıtalararası salgın, peru kolera salgını, grotjhan & social pathology, en önemli hastalık, sağlık sorunlarının doğrudan dolaylı maliyeti, sağlık bir kültür ürünüdür, hastalık buzdağı, yoksulluk-hastalık kısır döngüsü, yoksulluk hastalık üretmekte, sağlık çok etmenli sistem, dilovası kolera salgını 1996, klorlu su abdest bozuyor, nusret fişek, sosyal tıp, social medicine, halfdan mahler, gazi mustafa kemal atatürk, ayrıcalıksız sınıfsız kaynaşmış bir kitle olacağız, devletin en birinci ödevi halkın sağlığı,